

Zofia Kaczorowska
1902–1993

ZOFIA KACZOROWSKA

1902–1993

Zofia Kaczorowska była autorką znaczących prac z zakresu klimatu Polski, wzorowym nauczycielem akademickim i wychowawcą młodzieży. Urodziła się 11 września 1902 r. w Warszawie. Szkołę średnią ukończyła w 1921 r. Po przerwie spowodowanej chorobą, studia wyższe rozpoczęła w 1924 r. w sekcji przyrodniczej Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego, obierając jako kierunek fizykę. Jednocześnie pracowała w Państwowym Instytucie Meteorologicznym (obecnym Instytucie Meteorologii i Gospodarki Wodnej), skąd uzyskała stypendium pod warunkiem specjalizowania się w dziedzinie meteorologii.

W roku 1932 Zofia Kaczorowska uzyskała tytuł doktora filozofii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie publikacji *Przyczyny meteorologiczne letnich wezbrań Wisły*. Geografię wybrała jako drugi kierunek przy swoim doktoracie, obok meteorologii. Podjęła pracę w Wydziale Klimatologicznym PIM, gdzie pozostała do wybuchu wojny. W roku akademickim 1938/1939 pełniła równocześnie funkcję asystentki w Zakładzie Meteorologii i Klimatologii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W okresie wojny dr Zofia Kaczorowska pracowała początkowo w Bibliotece Instytutu Hydrograficznego, później utrzymywała się z udzielania lekcji. W latach 1943–1944 współpracowała z tajnym Biurem Planowania Regionalnego w Warszawie, opracowując szkice klimatu Pomorza Zachodniego, Śląska i Prus Wschodnich. Po powstaniu warszawskim przeszła przez obóz w Pruszkowie i znalazła się w Miechowie, gdzie pracowała jako nauczycielka w gimnazjum.

W marcu 1945 r. powróciła do Warszawy i do pracy w Zakładzie Meteorologii i Klimatologii SGGW, początkowo w charakterze starszej asystentki, później adiunkta. Równocześnie pracowała w Pracowni Fizjograficznej Biura Odbudowy Stolicy. Od jesieni 1945 r. prowadziła również zajęcia zlecone z meteorologii i klimatologii dla studentów geografii Uniwersytetu Warszawskiego. Od września 1951 r. zrezygnowała z pracy w SGGW i objęła stanowisko adiunkta w powstającej Katedrze Klimatologii Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego. W roku 1955 awansowała na stanowisko zastępcy profesora w Katedrze Klimatologii IG UW.

Stopień doktora habilitowanego Zofia Kaczorowska uzyskała 12 czerwca 1961 r. na podstawie pracy *Opady w Polsce w przekroju wieloletnim*, w której określono tendencje, okresowość oraz prawdopodobieństwo występowania niedoboru i nadmiaru opadów. W styczniu 1962 r. otrzymała etat docenta.

Docent dr hab. Zofia Kaczorowska ma znaczący dorobek naukowy, pomimo obiektywnych trudności w zachowaniu ciągłości pracy naukowej, do których należy zaliczyć długotrwałą chorobę, okres wojny i duże obciążenia dydaktyczne. Pierwsza jej praca, opublikowana w 1933 r., dotyczyła meteorologicznych przyczyn letnich wezbrań Wisły. Zagadnienie to do dziś jest aktualne zarówno z punktu widzenia naukowego, jak i praktycznego. Wzbudziło ono w owym czasie duże zainteresowanie zarówno w kraju, jak i za granicą, o czym świadczą między innymi korespondencja i bezpośrednie kontakty z autorką oraz recenzje w czasopismach zagranicznych. Druga praca z tego cyklu, dotycząca katastrofalnych powodzi w dorzeczu Wisły w XX wieku, została wydrukowana w 1938 r. w „Revue pour l'Étude des Calamités” w Genewie.

Wiele prac opublikowanych w latach późniejszych dotyczy klimatologii regionalnej Polski, np. klimatu wybrzeża Pomorza Zachodniego, Prus Wschodnich, Śląska i jednostek administracyjnych województwa białostockiego.

Z prac dotyczących całej Polski na szczególną uwagę zasługuje rozprawa habilitacyjna pt. *Opady w Polsce w przekroju wieloletnim* (nagroda Ministra III stopnia) wydana w 1962 r., która jest poważnym osiągnięciem naukowym w klimatologii. Badania tendencji stałej opadów (trendu) przeprowadziła metodą najmniejszych kwadratów, wyznaczając równania prostych regresji dla różnych okresów i regionów Polski. Następnie autorka zajęła się poszukiwaniem okresowości w biegu opadów, wiążąc je między innymi z plamami słonecznymi. Przy badaniu tego zagadnienia posłużyła się metodą średnich ruchomych oraz przeprowadziła analizę harmoniczną, wykorzystując maszynę elektroniczną. Uzyskane wyniki sugerowały istnienie okresu 70-letniego.

Autorka dokonała również podziału sum opadów na klasy, wyróżniając lata o opadach normalnych, wilgotne z nadmiarem opadów, suche z niedoborem opadów oraz wybitnie suche i wilgotne. Tak opracowane histogramy dają dokładną informację o kształtowaniu się opadów w Polsce. Pozwoliły też na określenie prawdopodobieństwa występowania lat suchych i wilgotnych, co ma już charakter cennej informacji praktycznej.

Zagadnieniu opadów w Wielkiej Warszawie poświęciła artykuł w „Przełądzie Geofizycznym” w 1967 r. Interesowała się także zagadnieniami klimatu uzdrowisk polskich, prowadząc kilka prac magisterskich z tego zakresu i wygłaszając na ten temat referat na konferencji balneologicznej w Szczawnie-Zdroju.

Dużymi walorami dydaktycznymi cechuje się jej podręcznik pt. *Pogoda i klimat*, wydany przez Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne w latach 1977

i 1985–1986, z którego korzystają nadal nie tylko nauczyciele, ale także studenci i absolwenci geografii.

Docent Zofia Kaczorowska uważała, że głównym ogniwem w kształceniu klimatologów są prace magisterskie, które zazwyczaj mają charakter oryginalnych opracowań cząstkowych. Przykładem takiej współpracy studentek z opiekunką jest seria prac z 1959 r. dotyczących klimatu miejscowości uzdrowskich między innymi: Iwonicza (Obrębska), Żegiestowa (Zaliwska), Szczawnicy (Olechnowicz-Bobrowska). W ten sposób powstało studium porównawcze Z. Kaczorowskiej pt. *Klimat lokalny uzdrowisk: Iwonicz, Żegiestów i Szczawnica*, opublikowane w „Wiadomościach Uzdrowskich” w 1961 r.

Wykorzystano w nich materiały archiwalne z miejscowych stacji meteorologicznych dla opracowania poszczególnych elementów klimatu oraz własne obserwacje mikroklimatyczne, przeprowadzane równocześnie we wszystkich 3 uzdrowskach – we wrześniu 1958 r. (23 dni) i w lutym 1959 r. (12 dni). Przy opracowaniu elementów zwrócono szczególną uwagę na pogody niekorzystne dla kuracjuszy i ich powtarzalność: silne wiatry, mgły, odwilże zimą, okresy deszczowe latem itp.

Docent Zofia Kaczorowska ma wielkie zasługi w szkoleniu i wychowaniu młodych geografów, a zwłaszcza klimatologów, dla których prowadziła przez dwadzieścia lat kursowe wykłady: z meteorologii dla studentów I roku geografii i z klimatologii dla II roku, z klimatu Polski dla studentów IV roku specjalizacji geografii fizycznej, z elementów meteorologii i klimatologii dla studentów geologii specjalizacji czwartorzędu. Prowadziła proseminarium, seminarium i pracownię magisterską dla studentów specjalizacji klimatologicznej; brała udział w ćwiczeniach terenowych i w egzaminach wstępnych. Okazywała przy tym dużo serca młodzieży akademickiej, zwłaszcza potrzebującej pomocy i opieki.

Po śmierci prof. Romualda Gumińskiego, pierwszego kierownika Katedry Klimatologii (październik 1952 r.), doprowadziła do końca pierwszych 10 prac magisterskich z zakresu klimatologii. W latach 1958–1972 prowadziła samodzielnie kilkanaście prac magisterskich, a recenzowała 130 i brała udział w egzaminach dyplomowych.

W latach 1964–1969 była kierownikiem Zakładu Klimatu Polski wydzielonego w Katedrze Klimatologii, kierowanej przez profesora Wincentego Okołowicza. Docent Zofia Kaczorowska w okresie 1966–1968 pełniła funkcję prodziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi do spraw geografii, a po reorganizacji i wydzieleniu Instytutu Geografii, jako samodzielnej jednostki międzywydziałowej, zastępcy dyrektora Instytutu do spraw dydaktyczno-wychowawczych w latach 1968–1972.

Będąc docentem w Zakładzie Klimatologii IG UW promowała 4 doktorów i recenzowała ponad 20 prac doktorskich, w tym kilka z innych uczelni.

Rozprawy doktorskie wykonane pod kierunkiem doc. dr hab. Zofii Kaczorowskiej:

1. Wiesława Przedpeńska (PIHM – Warszawa), Zagadnienie susz atmosferycznych w Polsce i metody ich określania (1968),
2. Elżbieta Kupczyk (IMGW – Warszawa), Rola czynników meteorologicznych w procesie formowania wezbrań roztopowych (1972),
3. Danuta Kuziemska (IMGW – Warszawa), Zagadnienia anomalii w rocznym przebiegu temperatury powietrza w aspekcie prognozy (1974),
4. Maria Kopacz, Bioklimat uzdrowisk o profilu kardiologicznym (1975).

W uznaniu zasług na polu dydaktyczno-wychowawczym Zofia Kaczorowska otrzymała w 1969 r. indywidualną nagrodę II stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a w 1970 r. została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Ponadto za całokształt prac naukowych i dydaktyczno-wychowawczych otrzymała w 1975 r. Złotą Odznakę Związku Nauczycielstwa Polskiego, a w 1976 r. Medal Komisji Edukacji Narodowej za zasługi dla oświaty i wychowania.

Docent dr Zofia Kaczorowska dożyła sędziwego wieku, ponad 90 lat. Całe życie cieszyła się szacunkiem współpracowników i wychowanków, wdzięcznych za pomoc i życzliwość oraz trud wykształcenia pokolenia klimatologów. Zmarła w Warszawie 11 lutego 1993 r. Dawni i obecni pracownicy Zakładu Klimatologii UW, uczniowie i wychowankowie złożyli jej ostatni hołd uczestnicząc licznie w kondukcje żałobnym.

Maria Stopa-Boryczka, Jerzy Boryczka

OPRACOWANIA BIOGRAFICZNE I INNE ŹRÓDŁA

- Stopa-Boryczka M., 1978, *Działalność naukowa i dydaktyczna doc. dr hab. Zofii Kaczorowskiej*, Prace i Studia IG UW, Klimatologia, z. 11.
- Stopa-Boryczka M., 1994, *Wspomnienia pośmiertne – Zofia Kaczorowska (1902-1993)*, Przegląd Geofizyczny, t. 49, z. 1, s. 83-86.
- Stopa-Boryczka, 2001, *Działalność naukowa i dydaktyczna doc. dr hab. Zofii Kaczorowskiej*, Prace i Studia Geograficzne, t. 28, s. 47-59.
- Stopa-Boryczka M., Boryczka J., 2001, *50 lat działalności naukowej i dydaktycznej Zakładu Klimatologii Uniwersytetu Warszawskiego (1951-2001)*, Prace i Studia Geograficzne, t. 29, s. 13-28.
- Stopa-Boryczka M., Boryczka J., 2002, *The 50 years of research and teaching activity of the Department of Climatology at the University of Warsaw*, Miscellanea Geographica, t. 10.

WAŻNIEJSZE PRACE ZOFII KACZOROWSKIEJ

- 1933, *Przyczyny meteorologiczne letnich wezbrań Wisły*, Prace PIM, z. 2, s. 1-54.
- 1934, *Warunki klimatologiczne polskiego wybrzeża Bałtyku*, Wiadomości Meteorologiczne i Hydrologiczne, nr 7-12, s. 63-73.
- 1938, *Les inondations catastrophiques dans le bassin de la Vistule au XX-ème siècle*, Revue pour l'Étude des Calamités, t. 2, s. 12.
- 1950, *Klimat Pomorza Zachodniego wraz z Ziemią Lubuską* [w:] Gospodarstwo wiejskie na ziemiach odzyskanych, tom: Fizjografia Ziem Północnych i Zachodnich, Warszawa, s. 1-14.
- 1950, *Klimat Prus Polskich* [w:] Gospodarstwo wiejskie na ziemiach odzyskanych, tom: Fizjografia Ziem Północnych i Zachodnich, Warszawa, s. 1-9.
- 1950, *Klimat Śląska* [w:] Gospodarstwo wiejskie na ziemiach odzyskanych, tom: Fizjografia Ziem Północnych i Zachodnich, Warszawa, s. 1-11.
- 1953, *Wpływ zbiorników wodnych na klimat lokalny*, Gospodarka Wodna, R. 13, nr 9, s. 1-3.
- 1953, *Romuald Gumiński. Wspomnienie pośmiertne oraz spis publikacji*, Przegląd Geograficzny, t. XXV, 7.
- 1954, *Konferencja klimatologiczna we Wrocławiu w dniach 26 i 27 marca 1954 roku*, Przegląd Geograficzny, t. XXVII, z. 1, s. 226-233.
- 1957, *Spis zagranicznych czasopism i wydawnictw seryjnych z zakresu nauk o Ziemi, znajdujących się w bibliotekach polskich*. PWN, Warszawa, s. 377.
- 1958, *Klimat województwa białostockiego*, Dokumentacja Geograficzna IG PAN, z. 6, s. 1-58.
- 1959, *Cechy charakterystyczne klimatu Polski*, Prace Komitetu Gospodarki Wodnej, cz. I, s. 48-81.
- 1961, *Klimat lokalny uzdrowisk: Iwonicz, Żegiestów i Szczawnica*, Wiadomości Uzdrowiskowe, z. 1/2, s. 81-89.
- 1962, *Opady w Polsce w przekroju wieloletnim*, Prace Geograficzne IG PAN, nr 33, ss. 112.
- 1962, *Najsuchsze i najwilgotniejsze pory roku w Polsce w okresie 1900-1959*, Przegląd Geofizyczny, R. VII (XV), z. 3, s. 175-183.
- 1963, *Wkład Polaków w dziedzinę meteorologii i klimatologii do końca XIX wieku*, Geografia w Szkole, R. 16, nr 4, s. 145-149.
- 1963, *Wkład Polaków w dziedzinę meteorologii i klimatologii do połowy XX wieku*, Geografia w Szkole, R. 16, nr 5, s. 193-198.
- 1964, *Rzut oka na historię rozwoju katedr meteorologii i klimatologii wyższych uczelni w Polsce*, Prace i Studia IG UW – Klimatologia, z. 1, s. 8-13 (wspólnie z W. Okołowiczem).
- 1964, *Przegląd prac magisterskich wykonanych w Katedrze Klimatologii IG UW w okresie 1952-1961*, Prace i Studia IG UW – Klimatologia, z. 1, s. 20-34.
- 1964, *Opady w Polsce w przekroju wieloletnim*, Prace i Studia IG UW – Klimatologia, z. 1, s. 123-127.
- 1967, *Opady Wielkiej Warszawy i jej okolic w okresie 1956-1960*, Przegląd Geofizyczny, R. XII (XX), z. 3/4.
- 1967, *Wyniki badań klimatologicznych na Pojezierzu Mazurskim ze szczególnym uwzględnieniem okolicy Wielkich Jezior w 1961 roku*, Prace i Studia IG UW – Klimatologia, z. 2, s. 15-31.

- 1968, *Temperatury gruntu na Pojezierzu Mazurskim w okresie 1960-1964*, Prace i Studia IG UW – Klimatologia, z. 3, s. 4-13.
- 1968, *Uwagi o zagadnieniach pogody i klimatu w podręcznikach geografii szkoły podstawowej i I klasy licealnej*, Geografia w Szkole, R. XXI, z. 1, s. 35-37.
- 1974, *Instytut Geografii Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1951-1971*, Prace i Studia IG UW, z. 15, s. 3-19 (z J. Kondrackim).
- 1977, *Pogoda i klimat*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- 1986, *Pogoda i klimat*, wydanie drugie poprawione, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Summary

Zofia Kaczorowska was born on 11 September 1902 in Warsaw. She finished secondary school in 1921. Then, in 1924 she started studying at the Faculty of Mathematics and Natural Sciences of the University of Warsaw. At the same time she worked at the State Meteorological Institute. In 1928 she was granted a scholarship from the Institute, with the obligation of specialising in the domain of meteorology.

In 1932 Zofia Kaczorowska obtained the title of doctor of philosophy on the basis of the publication entitled *Meteorological causes of the summer swells of Vistula river* (in Polish) and took up the work in the Climatological Department of the State Meteorological Institute, where she stayed until the outbreak of the World War II. During the academic year 1938/1939 she was also a research assistant in the Department of Meteorology and Climatology of the Warsaw University of the Life Sciences.

Assistant professor Zofia Kaczorowska produced a significant scientific output, despite the objective difficulties in the maintenance of continuity of the research work caused by her long illness, the period of war, and the very intensive teaching work.

She made a very valuable contribution to the education and schooling of the young geographers, and especially of the climatologists, for whom she conducted during twenty years the courses in: meteorology for the students of the Ist year of geography, and climatology for the IInd year, in the climate of Poland for the students of the IVth year, specialising in physical geography, as well as in elements of meteorology and climatology for the students of geology specialising in the Quaternary.

She was in charge of the Master's seminars and workshops for the students of the climatological specialisation. She was also very active in field exercises and entry examinations. The attitude of Zofia Kaczorowska with respect to students was always very cordial, and she would especially take care of those who were in need.

The ancient and the current employees of the Department of Climatology of the Faculty of Geography and Regional Studies, University of Warsaw, her pupils and associates, paid homage to Zofia Kaczorowska during her funeral in February 1993 (she passed away on 11 February 1993 in Warsaw).

*Maria Stopa-Boryczka, Jerzy Boryczka, Instytut Geografii Fizycznej,
Uniwersytet Warszawski, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa,
e-mail: jkborycz@uw.edu.pl*